

George Ritzer

McDonaldizace společnosti

Lze tvrdit, že autor knihy se snaží vyjádřit svoji obavu z procesu „McDonaldizace“ (či snad již Mcdonaldizace, nebo dokonce už mcdonaldizace?), jehož stopy nachází nejen v „samoobslužných“ restauracích, ale i v mnoha jiných činnostech, od škol přes medicínu po ubytování a dovolené. V rámci své studie se pohybuje na pomezí nedělní televizní debaty a seriózní vědecké práce – na jednu stranu se pouští do příliš vykonstruovaných, umělých a vyhrocených situací, na druhou stranu u svých zjištění a názorů neuvádí zdroje, nedrží se jednoznačné struktury a nesnaží se pátrat po příčinách problémů (ani nenabízí východisko).

Osobně bych takzvaný proces mcdonaldizace viděl mnohem mírněji a pozitivněji. Jeho původ bych nehledal jen v posledních několika desetiletích, ale v celé lidské historii jakožto velice pokročilou dělbu práce. Ritzer by mohl „nadávat“ na pravěké lovce, protože již tehdy možná jeden z tlupy vyráběl pazourky a druhý oštěpy – a všechny byly v podstatě stejné, kvantita převažovala nad kvalitou (nemyslím jen kvalitu výrobku, ale i kvalitu uměleckou). Řetězce rychlého občerstvení jsou jen jedním ze zcela logických výsledků důležitého procesu, který bych (pro nedostatek jiných pojmů) označil jakožto „bohatnutí průměrného člověka“.

Například auto – v zásadě běžný prostředek osobní přepravy. Uvažujme, co by se stalo, pokud by při jeho výrobě nebyla použita „mcdonaldizace“ (v dokonalé formě zavedl Henry Ford) Každé vozidlo by sice vypadalo jinak, mělo by nádech lidskosti, ale bylo jich naprosté minimum – jiná než sériová výroba je náročná na lidské znalosti. Podobně lze uvažovat u oblečení a především potravin. Jídlo je vzácný statek a právě racionalizace výroby (pěstování, zpracování,...) umožnila jeho přebytek (ve VTE). Jídlo připravené kuchařem je drahé (na zdroje) – a tedy pro většinu společnosti nedostupné. McDonald's (a další) tedy vyplňují mezeru, a „obohacují“ společnost – umožňují většině lidí navštívit restauraci (příčemž o kvalitě nikdo nepochybuje, podobně jako u levných automobilů).

Mcdonaldizaci tedy považuji za kladný proces – zvyšuje životní úroveň většiny obyvatel. Používám slovo většiny, protože u části (bylo by zapotřebí asi rozsáhlé studie u jak velké) způsobuje zcela opačný efekt – u osob s velice nízkým příjmem bude vyvolávat pocit vydědění, závisti a méněcennosti. Životní standard (například díky sériové výrobě,...) obsahuje mobilní telefon, televizi, kino, dovolenou v Chorvatsku a právě hamburger – životní standard, který je všude prezentovaný a kterého skutečně většina dosahuje, což musí být velice stresující pro část populace, která se stále více ocitá mimo.

Markantní je mcdonaldizace v případě vzdělávání. Ideální výuka z dob antiky byla vyhrazena pro pár vyvolených, naopak dnešní typ nabízí vysoké dosažené vzdělání „většině“ (opět ne všem). Jednoduchým příkladem je i růst počtu vysokoškolských studentů (minimálně v bakalářských programech). Zde je také vidět nejjasnější negativum – podobně, jako životní úroveň nejnižších příjmových skupin neodpovídá standardu, tak je i pro část populace většinové vzdělání zcela nedostatečné. Odsud možná pramení i volání po poklesu vzdělanosti v naší společnosti. Tvrdil bych opak. Všeobecná úroveň vzdělání roste, a tudíž i relativně průměrný člověk se dostává do sfér, které byly donedávna vyhrazeny jen několika málo vyvoleným (klasickými příklady jsou internet, hudba, noviny

). U novin absolutní úroveň klesá (což se ukázalo jako problém, když jsem hledal aktualitu na druhý text, a většina zpráv neměla víc jak 3 odstavce), ale díky poklesu se dostane k mnohem více lidem.

Svět se přizpůsobuje a karta se obrací – co bylo dříve pro část populace běžně dostupné (kvalitní komentáře v novinách), mizí. Dejme tomu bydlení – zvyšuje se rychlost výměny vybavení. Na chalupě budu obdivovat skříně po prababičce, ale nedokážu si představit, že moje vlastní skřínky z dřevotřísky přežijí jedno stěhování. Pokud by ale nebyly rychle vyrobené z dřevotřísky, ale musel by na nich pracovat měsíc truhlář, tak bych je neměl. Rozšiřuje se tedy množství statků, které jsou určeny k přímé a okamžité spotřebě, bez ambice dlouhodobě vydržet – opět díky dostupnosti a efektivnosti výroby (a tedy i díky mcdonaldizaci).

Rozhodně bych neviděl východisko v autorově sabotování systému (ač podobných metod poměrně často využívám, pokud chci získat nad „mcdonaldizovaným“ zaměstnancem výhodu), ani bych nezacházel do navrhovaných extrémů, které jeden můj spolužák označil doslova jako „levicový blábol“. V soudobé společnosti je každý vystaven obrovskému množství podnětů a právě standardizované prostředí mu umožňuje se s nimi vyrovnat. Pokud mu nespecifikovaná pracovní doba a absence přirozené regulace času (den-noc vs osvětlení) sebere třeba tradiční rodinné večere / obědy, pak hledá klidné prostředí, stále stejné, jinde – třeba v restauraci, která se nemění (mějme na paměti, že dobrá restaurace je výjimečná, a tudíž psychicky náročná).

Jediné, co nám chybí, je, aby společnost ještě více zbohatla. „Klasický hamburger“ je levné jídlo (osobně si myslím, že hamburger jako takový není nezdravý, pokud ho chápeme jako lacinou potravinu – rozhodně nabízí vyšší kvalitu než měl jídelníček průměrného člověka před 100 lety, pomínu-li exces socialismu – a evropského sociálního státu – který z jídla udělal samozřejmost). Jedna z nejbohatších společností světa – Švýcarsko – nabízí i „zdravý McDonalds“ - na stejném principu, ale s jinou, zdravější (=i dražší) skladbou jídel (opět ale se všemi znaky rychlého občerstvení – malého výběru, nekvalifikovaného personálu a podobně).

Na závěr si neodpustím poznámku o rozvojových zemích – i ony potřebují mcdonaldizaci, především v podobě masového vzdělání. Nepotřebují jednoho vysokoškoláka na vesnici, ale aby celá vesnice uměla číst – čehož lze dosáhnout jedině na úkor onoho nadějného vzdělance. Proto rozhodně nemůžu souhlasit s autorem knihy, Georgem Ritzerem.